

На основу члана 6 став 1 Уредбе о заступнику Републике Србије пред Европским судом за људска права ("Службени гласник РС", број 61/06 - пречишћен текст) објављује се, на српском и енглеском језику, Пресуда Европског суда за људска права по представи број 60642/08 - Алишић и др. против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и БЈР Македоније, која гласи:

ЧЕТВРТО ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ АЛИШИЋ И ДРУГИ ПРОТИВ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, ХРВАТСКЕ, СРБИЈЕ, СЛОВЕНИЈЕ И БИВШЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ РЕПУБЛИКЕ МАКЕДОНИЈЕ

(Представка број 60642/08)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

6. новембар 2012. год.

Ова пресуда постаје правоснажна под околностима наведеним у члану 44, ст. 2. Конвенције. Могуће су редакторске измене.

Предмет Алишић и други против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније

Европски суд за људска права (Четврто одељење) на заседању Већа у саставу:

Nicolas Bratza, *Председник*,

Lech Garlicki,

Nina Vajić,

Boštjan M. Zupančič,

Ljiljana Mijović,

Dragoljub Popović,

Mirjana Lazarova Trajkovska, *судије*,

i Lawrence Early, Секретар одељења,

После већања на затвореној седници 11. октобра 2012. год,

изриче следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу представке (бр. 60642/08) против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније поднете Суду у складу са чланом 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (Конвенција) од стране троје грађана Босне и Херцеговине, Емине Алишић, Азиза Саџака и Сакиба Шахдановића (подносиоци представке) 30. јула 2005. године. Први подносилац поседује и немачко држављанство.

2. Подносиоце представке је заступао Б. Мујчин, адвокат који обавља адвокатску праксу у Немачкој. Владе Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније (Владе) су заступали њихови агенти, гђа. М. Мијић, гђа. Ш. Стажник, г. С. Царић, г. Н. Пинтар Госенца и г. К. Богданов.

3. Подносиоци представке су навели да и даље нису у могућности да подигну "стару" девизну штедњу са својих рачуна код сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана и тузланске филијале Инвестбанке.

4. Одлуком од 17. октобра 2011. год, Суд је здружио основаност представке са питањем исцрпљености домаћих правних лекова и прогласио представку прихватљивом.

5. Стране су даље поднеле писана запажања о основаности (Правило 59, став 1. Пословника Суда). Пошто је Веће, након консултовања са странкама, одлучило да усмена расправа о основаности није тражена (Правило 59, став 3), странке су писаним путем одговориле једна другој на запажања.

ЧИЊЕНИЦЕ

I ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

6. Подносиоци представке рођени су 1976. год, 1949. год. и 1952. год. и живе у Немачкој.

7. Пре распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (у даљем тексту: "СФРЈ"), гђа Алишић и г. Саџак су уложили девизна средства код Љубљанске банке Сарајево, а г. Шахдановић код тузланске филијале Инвестбанке. Изгледа да је стање на њиховим рачунима 4.715,56 немачких марака (ДМ), 129.874,30 ДМ и 63.880,44 ДМ. Г. Шахдановић такође има 73 америчка долара (УСД) и 4 аустријска шилинга на својим рачунима.

II РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО И ПРАКСА

A СФРЈ

8. До економских реформи 1989/90. године, систем комерцијалних банака састојао се од основних банака и удружених банака. Основне банке су по правилу оснивала и контролисала друштвена предузећа¹ са седиштем у истој територијалној јединици (наиме, у једној од република - Босни и Херцеговини, Хрватској, Македонији, Црној Гори, Србији и Словенији - или аутономним покрајинама - Косову и Војводини). Оснивачи Љубљанске банке Сарајево били су 16 друштвених предузећа из Босне и Херцеговине, њих шеснаест (као што су Енергоинвест Сарајево, Горење Бира Бихаћ, Шипад Сарајево, Велепромет Високо, Ђуро Салај Мостар) и Памучни комбинат Врање из Србије. Најмање две основне банке су могле формирати једну удружену банку, задржавши свој посебан правни субјективитет. 1978. године, Љубљанска банка Сарајево, Љубљанска банка Загреб, Љубљанска банка Скопље и један број основних банака формирали су удружену банку - Љубљанску банку Љубљана. Слично томе, 1978. године Инвестбанка и неколико других основних банака формирали су Београдску удружену банку Београд. У СФРЈ је било отприлике 150 основних и 9 удружених банака (Југобанка Београд, Београдска удружена банка, Привредна банка Сарајево, Војвођанска банка Нови Сад, Косовска банка Приштина, Удружена банка Хрватске Загреб, Љубљанска банка Љубљана, Стопанска банка Скопље и Инвестициона банка Титоград).

9. Пошто је имала велике потребе за чврстом валутом, СФРЈ је привукла своје бивше држављане и друге грађане да девизна средства улажу код њених банака. На та улагања добијале су се високе камате (годишња каматна стопа често је прелазила 10%). Штавише, за њих је гарантовала држава (видети, на пример, члан 14(3) Закона о девизном пословању из 1985. године² и члан 76(1) Закона о банкама и другим финансијским организацијама из 1989. године)³. Гаранција државе би била активирана у случају стечаја или "очигледне инсолвентности" неке банке на захтев те банке (видети члан 18. Закона о банкама и другим финансијским организацијама из 1989. године⁴ и релевантна подзаконска акта)⁵. Ниједна од банака које се разматрају у предметном случају није поднела тај захтев. Требало би нагласити да штедише нису могле самостално тражити активирање гаранције. Стране су ипак имале право, у складу са Законом о облигационим односима из 1978. године,⁶ да подигну своје улоге у сваком тренутку, заједно са доспелом каматом, код основних банака (видети чланове 1035. и 1045. тог Закона).

10. Почев од средине седамдесетих година прошлог века, комерцијалне банке су претрпеле девизне губитке због смањења вредности домаће валуте. СФРЈ је због тога увела систем за "поновно депоновање" девизних средстава, чиме је комерцијалним банкама омогућено да девизну штедњу грађана пренесу Народној банци Југославије (у даљем тексту: "НБЈ"), која је преузела девизни ризик (видети члан 51(2) Закона о девизном пословању из 1977. године⁷).

Иако је овај систем био факултативан, комерцијалне банке нису имале другу могућност пошто им није било дозвољено да одржавају девизне рачуне код страних банака, што је било неопходно за плаћања у иностранству, а није им било ни дозвољено да одобравају зајмове у страниј валути. Практично су сва девизна средства због тога била поново депонована код НБЈ. Треба, међутим, нагласити да је само део тог новца заиста физички пребачен у НБЈ (видети *Ковачић и други против Словеније* [ВВ], бр. 44574/98, 45133/98 и 48316/99, ст. 36. и 39, 3. октобар 2008; видети такође одлуку АП 164/04 Уставног суда Босне и Херцеговине од 1. априла 2006. године, став 53.).

11. Што се тиче Љубљанске банке Сарајево, план поновног депоновања функционисао је на следећи начин. У складу са низом споразума између те банке, Љубљанске банке Љубљана, Народне банке Босне и Херцеговине и Народне банке Словеније, Љубљанска банка Сарајево је морала на месечној бази да пребацује сваку разлику између уложених и повучених девизних средстава Народној банци Словеније. Тако пребачена девизна средства бележена су као потраживање Љубљанске банке Сарајево од НБЈ. Влада Словеније у овом предмету је остала при ставу да је Народна банке Словеније након тога пребацивала та средства НБЈ-у, али нису успели да обезбеде никакве доказе о овоме. Једино су доказали да је део тих средстава пребачен назад Љубљанској банци Сарајево на захтев банке у циљу одржавања њене ликвидности (у периоду када је више девизних средстава подизано него улагано) Тачни износи су: у 1984. год. 57.389.894 ДМ је пребачено у Љубљану, 150.187 ДМ назад у Сарајево; 1985. год. 59.465.398 ДМ је пребачено у Љубљану и 71.270 ДМ назад у Сарајево, 1986. год. 19.794.416 ДМ је пребачено у Љубљану и 1.564.823 ДМ назад у Сарајево, и тако даље. Укупно, између 1984. и 1991. год. 244.665.082 ДМ је пребачено у Љубљану и 41.469.528 ДМ (тј. мање од 17%) назад у Сарајево.

12. Још један важан чинилац је да је НБЈ заузврат основним банкама одобравала зајмове у динарима (у почетку, бескаматне) у вредности поновно уложених девизних средстава. Тако добијене динаре су основне банке затим употребљавале за одобравање кредита, по каматним стопама испод стопе инфлације, друштвеним предузећима која су, по правилу, основана у истој територијалној јединици (на пример, у случају Љубљанске банке Сарајево, такви кредити су одобрени Полиетиленки Бихаћ, Горење Бира Бихаћ, Шипад Шатор Гламоч, Билећанка Билећа, УПИ Сарајево, Соко Комерц Мостар, Руди Чајавец Бања Лука, Велепромет Високо итд.).

13. Систем поновног депоновања средстава је завршен 1988. године (на основу члана 103. Закона о девизном пословању из 1985. године, и допуна и измена од 15. октобра 1988. године). Банке су имале дозволу да код страних банака отварају девизне рачуне. Љубљанска банка Сарајево, као и друге банке,

искористила је ту прилику и депоновала укупно 13,5 милиона УСД код страних банака у периоду од октобра 1988. године до децембра 1989. године.

14. У оквиру реформи из 1989/90. године, СФРЈ је укинула горе описани систем основних и удружених банака. Ова промена у банкарским прописима омогућила је неким основним банкама да се одлуче за независан статус, а друге основне банке су постале филијале (без правног субјективитета) бивших удружених банака којима су раније припадале. Љубљанска банка Сарајево је тако 1. јануара 1990. године постала филијала (без посебног правног субјективитета) Љубљанске банке Љубљана, а ова друга је преузела права, средства и обавезе прве банке. Супротно томе, Инвестбанка је постала независна банка са централом у Србији и једним бројем филијала у Босни и Херцеговини (укључујући и тузланску филијалу код које је г. Шахдановић имао рачуне). Штавише, проглашена је конвертибилност динара, а НБЈ је утврдила веома повољне девизне курсеве. То је довело до масовног повлачења девиза из комерцијалних банака. СФРЈ је због тога прибегла хитним мерама којима је у значајној мери ограничила подизање девизних улога. На пример, од децембра 1990. године, када је члан 71. Закона о девизном пословању из 1985. године измењен, штедише су могле да користе своје уштеђевине једино за плаћање увезене робе или услуга за своје потребе или потребе блиских рођака, да купују обвезнице у страним валутама, да дају тестаментарне поклоне у научне или хуманитарне сврхе, или да плаћају животно осигурање код локалних осигуравајућих друштава (раније, штедише су могле користити своје улоге и за плаћање робе и услуга у иностранству). Поред тога, члан 3. одлуке Владе СФРЈ из априла 1991. године⁸ која је била на снази до 8. фебруара 1992. год. и члан 17(ц) одлуке НБЈ из јануара 1991. године⁹ коју је Уставни суд СФРЈ прогласио неуставном 22. априла 1992. године, ограничили су износ који штедише могу да подигну или користе за горе наведене сврхе на 500 ДМ по подизању и не више од 1.000 ДМ месечно.

15. СФРЈ се распала 1991/92. године. У државама следбеницама, депозит у инострану валуту је пре свега називан "стара" или "замрзнута" девизна штедња.

Б Босна и Херцеговина

1. Право и пракса у вези са старом девизном штедњом

16. Босна и Херцеговина је 1992. године преузела законску гаранцију за стару девизну штедњу од СФРЈ (видети члан 6. Закона о примени законодавства СФРЈ из 1992. године)¹⁰. Иако релевантне законске одредбе нису толико јасне по том питању, Народна банка Босне и Херцеговине сматра да се гаранција односи само на стару девизну штедњу у домаћим банкама (видети њен извештај 63/94 од 8. августа 1994. године¹¹).

17. Иако је за време рата сва стара девизна штедња остала замрзнута, подизања новца су била изузетно дозвољена из хуманитарних разлога и у неким другим посебним случајевима (видети релевантно секундарно законодавство¹²).

18. После рата 1992-95, сваки ентитет (Федерација Босне и Херцеговине - ФБиХ - и Република Српска) донео је своје сопствене законе о старој девизној штедњи. У овом случају релевантно је само законодавство ФБиХ, с обзиром да се предметне филијале налазе у том ентитету. ФБиХ је 1997. године преузела одговорност за стару девизну штедњу у банкама и филијалама које се налазе на њеној територији (видети члан 3, став 1. Закона о утврђивању и реализацији потраживања грађана из 1997. године¹³ и Уредбу о остваривању права лица која немају пребивалиште из 1999. године¹⁴). Та штедња је остала замрзнута, али се могла користити за откуп државних станова и предузећа под одређеним условима (видети члан 18. Закона о утврђивању и реализацији потраживања грађана из 1997. године, и измену и допуну из августа 2004. године).

19. ФБиХ је 2004. године усвојила ново законодавство. Она се обавезала да ће исплатити стару девизну штедњу у домаћим банкама у том ентитету, без обзира на држављанство предметног улагача. Њена обавеза за ту штедњу у филијалама Љубљанске банке Љубљана и Инвестбанке била је изричито искључена (видети члан 9(2) Закона о утврђивању и начину измирења унутрашњих обавеза из 2004. године¹⁵).

20. Обавеза за стару девизну штедњу у домаћим банкама прешла је 2006. године са ентитета на државу. Обавеза за ту штедњу у локалним филијалама Љубљанске банке Љубљана и Инвестбанке била је опет искључена, али држава мора помоћи штедишама ових филијала да добију исплату своје штедње од Словеније и Србије (видети члан 2. Закона о старој девизној штедњи из 2006. године¹⁶). Поред тога, сви поступци у вези са старом штедњом престали су према овом закону (члан 36. тог Закона; ова одредба је проглашена уставном одлуком бр. У 1/06 Уставног суда Босне и Херцеговине од 28. марта 2008, став 35.). Уставни суд је размотрио бројне појединачне жалбе о пропусту Босне и Херцеговине и њених ентитета да исплате стару девизну штедњу у домаћим филијалама Љубљанске банке Љубљана и Инвестбанке: сматрао је да ни Босна и Херцеговина ни њени ентитети нису одговорни и уместо тога је наложио држави да помогне својим штедишама тих филијала да поврате своје штедње од Словеније и Србије (видети, на пример, одлуке АП 164/04 од 1. априла 2006. године, АП 423/07 од 14. октобра 2008. године и АП 14/08 од 21. децембра 2010. године).

2. Статус сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана

21. Љубљанска банка Сарајево је 1990. године постала филијала, без правног субјективитета, Љубљанске банке Љубљана, а ова друга је преузела права, средства и обавезе прве банке. Према регистру привредних друштава, сарајевска филијала поступала је у име и за рачун матичне банке. Износ девизне штедње 31. децембра 1991. године у сарајевској филијали износио је око 250.000.000 ДМ, али изгледа да је у трезору сарајевске филијале на тај дан било мање од 350.000 ДМ. Иако је нејасно шта се десило са преосталим износом, вероватно је да је већина износа завршила у Словенији (видети став 11. изнад).

22. Домаћа банка, Љубљанска банка Сарајево основана је 1993. године. Она је преузела одговорност Љубљанске банке Љубљана за стару девизну штедњу у сарајевској филијали. Народна банка Босне и Херцеговине је 1994. године извршила преглед и констатовала многе недостатке. Пре свега, њено руководство није било прописно именовано и није било јасно ко су акционари. Народна банка је због тога именовала директора Љубљанске банке Сарајево. Друго, као домаћа банка, Љубљанска банка Сарајево није могла преузети одговорност стране банке за стару девизну штедњу, пошто би то могло наметнути нове финансијске обавезе за државу (пошто је држава била законски гарант за стару девизну штедњу у домаћим банкама). Народна банка је наложила да заврши биланс за сарајевску филијалу Љубљанске банке Љубљана од 31. марта 1992. године буде хитно урађен и да се дефинишу њени односи са матичном банком. Међутим, према регистру привредних друштава, Љубљанска банка Сарајево је остала одговорна за стару девизну штедњу у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана све до новембра 2004. године (видети став 24. испод). Према томе, наставила је да управља штедњом клијената сарајевске филијале; та штедња је коришћена у процесу приватизације у ФБиХ (видети став 18. изнад); и домаћи суд је наложио Љубљанској банци Сарајево да исплату ту штедњу у једном случају (видети *Вишњевац против Босне и Херцеговине* (одлука), бр. 2333/04 од 24. октобра 2006. године).

23. Агенција ФБиХ за банкарство је 2003. године ставила је ову домаћу банку под своју привремену управу из разлога што она нема дефинисане односе са страном Љубљанском банком Љубљана.

24. На основу измена и допуна Закона о регистру привредних друштава из 2000. године¹⁷, парламент ФБиХ је 2003. године продужио законски рок за брисање уписа из периода ратног стања у регистар привредних друштава до 10. априла 2004. године. Убрзо након тога, Општински суд у Сарајеву је одлучио да домаћа Љубљанска банка Сарајево није правни следбеник сарајевске филијале стране Љубљанске банке Љубљана и да није одговорна за стару девизну штедњу у тој филијали; и да, као резултат тога, упис у регистар

привредних друштава из 1993. године којим се тврди другачије мора бити избрисан.

25. Љубљанска банка Сарајево је 2006. године продала своју имовину и издала просторије и опрему које припадају сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана предузећу из Хрватске, које је, заузврат, преузело обавезу да исплати дугове Љубљанске банке Сарајево. Приликом одобравања овог споразума, Влада ФБиХ је нагласила да све просторије и архива сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана остају брига Владе ФБиХ све док се коначно не утврди статус те филијале.

26. Надлежни суд је 2010. године започео стечајни поступак против домаће Љубљанске банке Сарајево. Он је још у току.

3. Статус тузланске филијале Инвестбанке

27. Тузланска филијала Инвестбанке увек је имала статус филијале без правног субјективитета. Износ старе девизне штедње у тој филијали био је око 67 милиона УСФ (отприлике 100 милиона ДМ) 31. децембра 1991. године. Та филијала је затворена 1. јуна 1992. године и никада није опет почела са радом. Није јасно шта се догодило са њеним средствима, али узимајући у обзир начин на који је управљала планом поновног улагања (видети став 11. изнад) највероватније је већина завршила у Србији.

28. Надлежни суд у Србији је 2002. године донео решење о стечају Инвестбанке. Српске власти су затим продале просторије филијала Инвестбанке у ФБиХ (оне у Републици Српској су продате 1999. године). Стечајни поступак је још у току.

29. Влада ФБиХ је 2010. године ставила просторије и архиве филијала у ФБиХ под своју бригу, али изгледа да Инвестбанка више нема никакве просторије или архиве у ФБиХ.

30. На захтев власти ФБиХ 2011. године српске власти су покренуле кривичну истрагу о начину на који је архив тузланске филијале пребачен на српску територију 2008. године.

В Хрватска

31. Хрватске власти тврде да су отплатиле стару девизну штедњу у домаћим банкама и њеним страним филијалама, без обзира на држављанство предметног улагача. И заиста, јасно је да су исплатили штедњу држављанима Босне и Херцеговине у филијалама хрватских банака у Босни и Херцеговини. Међутим, Влада Словеније је доставила одлуке Врховног суда Хрватске (бр. 3015/1993-2 из 1994. год, бр. 3172/1995-2 из 1996. год. и бр. 1747 /1995-2 из

1996. год) држећи да термин "грађанин" који се користи у том законодавству означава држављанина Хрватске и наводи да није искључено да су држављани Босне и Херцеговине у питању такође и држављани Хрватске или да је склопљен *ad hoc* споразум.

32. Хрватска је такође исплатила својим грађанима стару девизну штедњу која је била пребачена из загребачке филијале Љубљанске банке Љубљана домаћим банкама на захтев предметних улагача (видети одељак 14. Закона о старој девизној штедњи из 1993. године¹⁸ и релевантног секундарног законодавства¹⁹). Наводно, око две трећине свих клијената те филијале су искористили ову могућност. Што се тиче преосталих клијената, чија стара девизна штедња наводно износи око 300 милиона ДМ, неки од њих су покренули парнични поступак у хрватским судовима и 63 од њих су добили своју стару девизну штедњу из принудне продаје имовине те филијале која је лоцирана у Хрватској (одлуке Општинског суда у Осијеку од 8. априла 2005. године и 15. јуна 2010. године)²⁰. Неки други клијенти воде парничне поступке у словеначким судовима (видети став 38. испод).

Г Србија

33. Као директна последица распада СФРЈ, стара девизна штедња у домаћим банкама је остала замрзнута, али су подизања новца била изузетно дозвољена из хуманитарних разлога без обзира на држављанство предметног улагача (видети релевантно секундарно законодавство)²¹.

34. Србија се 1998. и поново 2002. године обавезала да ће исплатити стару девизну штедњу у домаћим филијалама домаћих банака њеним грађанима и грађанима свих држава сем држава следбеница СФРЈ. Укупна штедња грађана држава следбеница СФРЈ и штедња у домаћим филијалама банака са седиштем у тим државама остаје замрзнута до решења преговора о сукцесији. Поред тога, сви поступци у вези са старом штедњом престали су према закону, у складу са члановима 21. и 22. Закона о старој девизној штедњи из 1998. године²² и члановима 21. и 36. Закона о старој девизној штедњи из 2002. године²³ 35. Надлежни суд у Србији је у јануару 2002. године донео решење о стечају Инвестбанке. Као последица тога, гаранција државе за стару девизну штедњу је активирана (видети члан 18. Закона о инсолвентности банака и других финансијских институција из 1989. године и члан 135. Закона о девизном пословању из 1995. године²⁴). 322 клијента филијала Инвестбанке у Босни и Херцеговини неуспешно су захтевали исплате у контексту стечајног поступка; њих 20 су затим покренули парнични поступак против Инвестбанке, без успеха. Стечајни поступак је још у току.

Д Словенија

36. Словенија је 1991. године преузела од СФРЈ законску гаранцију за стару девизну штедњу у домаћим филијалама свих банака, без обзира на држављанство предметног улагача (видети члан 19, став 3. Закона за спровођење Уставне повеље из 1991. године²⁵ и члан 1. Закона о старој девизној штедњи из 1993. године)²⁶. Док, по правилу, свако ко покаже правни интерес може поднети петицију за покретање поступка апстрактног разматрања уставности (члан 24. Закона о Уставном суду из 2007. године)²⁷, Уставни суд Словеније нашао је да Закон о спровођењу Уставне повеље из 1991. године никада није био разматран (видети одлуке бр. У-И-332/94 од 11. априла 1996. год. и У-И-184/96 од 20. јуна 1996. год.).

37. После безуспешних покушаја да сарајевску филијалу Љубљанске банке Љубљана региструје као посебну банку (видети преписку између НБЈ и Народне банке Босне и Херцеговине из октобра 1991. године у којој се наглашава незаконитост таквих предлога пошто је Словенија у међувремену постала независна држава, а Љубљанска банка Љубљана страна банка),²⁸ Словенија је национализовала, а затим, 1994. године, реструктурирала и саму Љубљанску банку Љубљана.²⁹ Нова банка, Нова Љубљанска банка је преузела домаћа средства и обавезе Љубљанске банке Љубљана. Стара банка задржала је одговорност за стару девизну штедњу у својим филијалама у другим држава правним следбеницама и односна потраживања од НБЈ.

38. Сви поступци у вези са старом девизном штедњом у филијалама старе Љубљанске банке у другим државама правним следбеницама су прекинути 1997. године до исхода преговора о сукцесији.³⁰ Уставни суд Словеније је у децембру 2009. године, након уставне петиције двојице хрватских штедиша, прогласио ову меру неуставном.³¹ Окружни суд у Љубљани је након тога донео бројне пресуде којима је наложио старој Љубљанској банци да исплати стару девизну штедњу и камату у својим филијалама у Сарајеву и Загребу. Суд је закључио да је однос између старе Љубљанске банке и њених клијената у тим филијалама питање приватног права. Чињеница да је део девизних средстава наводно пребачен у НБЈ-у и да су преговори о сукцесији у току сматрана је небитном. Слично томе, сматрао је небитним одлуке у вези са статусом сарајевске филијале наведене у ставовима 22 - 24. изнад. Бар једна од ових одлука, које се тичу сарајевске филијале, је правоснажна (пресуда П 119/1995-И од 16. новембра 2010. године). Известан број клијената филијала у Сарајеву и Загребу покренуо је парничне поступке и против Републике Словеније, али узалуд. Окружни суд у Љубљани одбио је те захтеве у три предмета (пошто нису биле уложене жалбе, те одлуке су постале правоснажне). Око 10 сличних предмета је наводно и даље у току.

Ђ Бивша Југословенска Република Македонија

39. Исплатила је стару девизну штедњу у домаћим банкама и локалним филијалама страних банака као што је филијала Љубљанске банке у Скопљу, без обзира на држављанство предметног улагача.³²

III РЕЛЕВАНТНО МЕЂУНАРОДНО ПРАВО И ПРАКСА

А Релевантно међународно право у вези са сукцесијом државе

40. Питање сукцесије државе регулисано је правилима обичајног права, које је делом кодификовано Бечком конвенцијом о сукцесији држава из 1978. године у односу на Уговоре и Бечком конвенцијом о сукцесији држава из 1983. године у односу на државну имовину, архиве и дугове.³³ Иако овај други уговор још није на снази и само су три тужене државе странке у том уговору до данас (Хрватска, Словенија и Бивша Југословенска Република Македонија), добро утврђено начело међународног права је да, чак и када држава није ратификовала уговор, она може бити обавезана једном од његових одредби у оној мери у којој та одредба одражава обичајно међународно право, било кодификацијом или стварањем новог обичајног правила (видети *Cudak v. Lithuania* [ВВ], број 15869/02, став 66, ЕСЉП 2010. године, и пресуду Међународног суда правде у предмету *North Sea Continental Shelf Cases* од 20. фебруара 1969. године, став 71.).

41. Основно правило је да државе морају заједно решавати све аспекте сукцесије на основу споразума (видети Мишљење број 9 Арбитражне комисије Међународне конференције о бившој Југославији,³⁴ и члан 6. Водећих начела о сукцесији државе у питањима имовине и дугова Института за међународно право из 2001. године). Ако би једна од држава одбила да сарађује, прекршила би ту обавезу и сносила би међународну одговорност (видети Мишљење број 12 Арбитражне комисије). Иако се не захтева да се свака категорија имовине и дугова једне државе претходнице подели на једнаке делове, свеукупни исход би морао бити правично подељен (члан 41. Бечке конвенције из 1983. године; Мишљење број 13 Арбитражне комисије; и чл. 8, 9 и 23. Водећих начела).

Б Споразум о питањима сукцесије

42. Овај Споразум је био резултат преговора у трајању од скоро десет година под покровитељством Међународне конференције о бившој Југославији и Високог представника (међународног администратора именованог у складу са Анексом 10 уз Општи оквирни споразум о миру у Босни и Херцеговини). Он је потписан 29. јуна 2001. године, а ступио је на снагу између Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије и Црне Горе (коју је касније наследила Србија), Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније 2. јуна 2004. године.

43. Питање старе девизне штедње је било спорно. Држава следбенице су имале различите погледе у вези са тим да ли би ово питање требало посматрати као одговорност СФРЈ према Анексу Ц (Финансијска средства и обавезе) или као питање приватног права према Анексу Г (приватна имовина и стечена права).³⁵ Државе нису могле да се договоре ни око тога да ли би гаранције СФРЈ за стару девизну штедњу требало да преузме држава у којој матична банка има седиште или држава на чијој су територији средства стварно депонована. Следеће одредбе су на крају укључене у Анекс Ц Споразума:

Члан 2. став 3. тачка (а)

"Остале финансијске обавезе [СФРЈ] укључују:

(а) гаранције СФРЈ и њене Народне банке Југославије за девизну штедњу у чврстој валути депоновану у комерцијалној банци и било којој њеној филијали у некој држави правној следбеници пре датума када је она прогласила независност;..."

Члан 7.

"О гаранцијама СФРЈ и њене Народне банке Југославије за девизну штедњу у чврстој валути депоновану у комерцијалној банци и било којој њеној филијали у некој држави правној следбеници пре датума када је она прогласила независност преговара се без одуговлачења узимајући посебно у обзир неопходност да се заштити штедња у чврстој валути појединаца. Ти преговори воде се под покровитељством Банке за међународна поравнања."

44. Четири круга преговора у вези са расподелом гаранција СФРЈ за стару девизну штедњу одржана су 2001/2. године. Пошто државе следбенице нису могле да постигну споразум, у септембру 2002. године Банка за међународна поравнања (БИС) их је обавестила да је стручњак, г. Мејер, одлучио да прекине своје ангажовање у том питању и да БИС због тога нема даљу улогу с тим у вези. Закључено је следеће:

"Ако, међутим, свих пет држава следбеница касније одлуче да приступе новим преговорима о гаранцијама за штедњу у чврстој валути и буду тражиле помоћ БИС-а с тим у вези, БИС би био спреман да размотри пружање те помоћи, према условима који ће бити договорени"³⁶

Испоставило се да су четири државе следбенице (све сем Хрватске) убрзо после тога обавестили БИС о спремности да се преговори наставе. Хрватска је то учинила у октобру 2010. године, а одговор је добила у новембру 2010. године, који, у релевантном делу гласи како следи:

"...БИС је недавно поново разматрао ово питање и верује да његов допринос некој новој рунди преговора, као делу улоге добре канцеларије, не би имао додатну вредност, такође имајући у виду време које је протекло од последње рунде преговора, као и његове тренутне приоритете у области монетарне и финансијске стабилности. Међутим, желели бисмо да нагласимо да организација двомесечних састанака у Базелу нуди практичну могућност гувернерима држава следбеница да о овом питању међусобно разговарају на неформалној основи код БИС-а,"³⁷

45. Требало би имати у виду да је слично питање гаранција СФРЈ за штедњу депоновану код Поштанске штедионице и њених филијала решено мимо преговора о Споразуму о питањима сукцесије, тако што је свака држава следбеница преузела гаранције за филијале на њеној територији.

46. У складу са чланом 4. Споразума о питањима сукцесије, основан је Стални заједнички одбор високих представника држава следбеница да би пратио делотворно спровођење овог Споразума и да би служио као форум на коме се може разговарати о питањима која искрсну током његове примене. До сада се овај одбор састао три пута: 2005, 2007. и 2009. године.

47. Следеће одредбе овог Споразума су такође релевантне у овом предмету:

Члан 5.

"(1) Разлике које могу настати у тумачењу и примени овог Споразума првенствено се решавају преговорима између заинтересованих држава.

(2) Ако се разлике у тим преговорима не могу решити у року од месец дана од првог саопштења у преговорима, заинтересоване државе или

(а) прослеђују предмет независној особи по свом избору, да би добиле брзо и ауторитативно одређивање тог предмета, које ће се поштовати и које може, према случају, назначити одређене временске границе за предузимање радњи, или

(б) прослеђују предмет Сталном заједничком одбору основаном у складу са чланом 4. овог Споразума ради решења

(3) Разлике које могу настати у пракси око тумачења термина употребљених у овом Споразуму или у каснијем споразуму потребном за спровођење Анекса уз овај Споразум, могу се додатно проследити на иницијативу неке државе на обавезујуће стручно решење, које ће урадити један стручњак (који неће бити држављанин ниједне стране у овом Споразуму), кога на основу споразума именују стране у спору или, ако споразум не постоји, Председник Суда за мирење и арбитражу у оквиру ОЕБС-а. Тај стручњак одређује сва питања

поступка, после консултација са странама које траже то решење, ако стручњак сматра прикладним да то учини, са чврстом намером да се обезбеди брзо и делотворно решење разлике.

(4) Поступак предвиђен ставом (3) овог члана стриктно је ограничен на тумачење термина употребљених у предметним споразумима и ни у каквим условима не дозвољава стручњаку да одреди практичну примену неког од тих споразума. Поступак на који се позива се не примењује на

(а) Прилог уз овај Споразум,

(б) Чланове 1, 3. и 4. Анекса Б,

(в) Чланове 4. и 5(1) Анекса Ц;

(г) Члан 6. Анекса Д.

(5) Ништа што је садржано у претходним ставовима овог члана не утиче на права или обавезе страна у овом Споразуму према некој одредби на снази која их обавезује у вези са решавањем спорова."

Члан 9.

"Овај Споразум државе следбенице спроводе у доброј намери и у складу са Повељом Уједињених Нација и у складу са међународним правом."

Ц Међународна пракса у вези са *пацтум де неготиандо* у међудржавним предметима

48. Обавеза која проистиче из *pactum de negotiando*, да се преговара ради закључења споразума, мора се испунити у доброј вери у складу са основним начелом *pacta sunt servanda*.

49. Међународни суд правде навео је у својој пресуди од 20. фебруара 1969. године у предмету *North Sea Continental Shelf Cases* (став 85.):

"стране су у обавези да приступе преговорима да би дошле до споразума, а не само да прођу кроз формални процес преговора као неку врсту предуслова за аутоматску примену одређеног метода разграничења у недостатку споразума, оне су у обавези да се тако понашају да преговори имају смисла, што неће бити случај када нека од њих инсистира на сопственом ставу без размишљања о његовим изменама..."

50. Одлука Арбитражног суда о Споразуму о немачком спољњем дугу у случају Грчке против Савезне Републике Немачке од 26. јануара 1972. године гласи, у релевантном делу, како следи (ст. 62-65):

"Међутим, *pactum de negotiando* такође није без законских последица. То значи да обе стране треба да учине напор, у доброј вери, да се дође до обострано задовољавајућег решења кроз компромис, чак и ако то значи напуштање чврстог држања раније заузетих ставова. То подразумева спремност у циљу преговора да се напусте ранији ставови и да се нађе са другом страном на пола пута. Језик Споразума не може се тумачити тако да значи да нека страна намерава да се држи свог претходног става и да инсистира на потпуној предаји друге стране. Такав концепт би био недоследан са изразом "преговори". То би било врло супротно ономе што се намеравало. Обавеза да се преговара подразумева да ће се са другом страном поступати тако да се постигне споразум. Иако Суд не закључује да члан 19. у вези са ставом ИИ Анекса И апсолутно обавезује обе стране да се постигне споразум, он је мишљења да услови ових одредби захтевају од страна да преговарају, да се погађају, и да у доброј вери покушају да постигну резултат прихватљив за обе стране и тиме заврше ову дугу исцрпљујућу полемику...

Споразум да се преговара о спорним монетарним потраживањима, у овом предмету, неизбежно подразумева спремност да се разматра решење. То је тачно, чак и иако спор не обухвата само износ потраживања већ и њихово постојање. Начело измирења није тиме угрожено. Члан 19. не захтева од страна да обавезно реше разна правна питања о којима се нису слагале. На пример, он не разматра да се од обеју страна очекује да се нађу очи у очи о одређеним тачкама које их раздвајају, као што је законско постојање или непостојање спорних потраживања, или да ли су она државна или приватна потраживања. У вези са тим тачкама, стране су се заправо сложиле да се неће сложити, без обзира на њихове аргументе у вези са њима, оне су се посветиле преговорима што је више могуће ради закључења споразума о поравнању...

Суд сматра да се начело које је садржано у предмету *North Sea Continental Shelf Cases* односи на конкретан спор. Као што је изјавио Међународни суд правде, оно потврђује и даје значај обичном значењу "преговора". Да би имали смисла, преговорима се мора приступити са циљем да се постигне споразум. Иако, као што смо истакли, договор да се преговара не мора да подразумева обавезу да се постигне споразум, он подразумева да се учине озбиљни напори у том правцу."

ПРАВО

I ПРЕЛИМИНАРНИ ПРИГОВОРИ ВЛАДА

51. Владе Србије, Словеније и Македоније током фазе разматрања прихватљивости држале су се става да подносиоци нису исцрпели све домаће правне лекове. Суд је приметио да је ово питање у самом средишту притужбе на члан 13. и да би више одговарало да се испита у фази разматрања

основаности (видети став 4. изнад). Према томе, наводи страна и оцена Суда у вези са тим питањем дати су у ставовима 76-90. испод.

52. Суд констатује да су Владе Босне и Херцеговине и Хрватске истакле даље наводе како би подржале своје приговоре истакнуте у фази разматрања прихватљивости о компатибилности представке *ратионе персонае*. Међутим, Суд је након проучавања ових навода, нашао да не представљају никакву основу за поновно разматрање закључка до кога је дошао у својој одлуци о прихватљивости овог предмета, наиме да су тужене државе прихватиле да је стара девизна штедња била део финансијских обавеза СФРЈ које би оне требало да деле (видети ставове 38. и 58. те одлуке). Суд ће узети ове наводе у обзир једино уколико имају неки значај на основаност питања која проистичу из члана 1. Протокола бр. 1.

53. Суд би се ограничио на истицање да квалификација овог питања као питања сукцесије захтева једино, узимајући у обзир важеће међународно право, да свеукупан резултат поделе имовине и дугова држава претходница буде праведан. Под условом да је то случај, државе могу слободно договорити стварне услове споразума о поравнању, користећи механизме које саме сматрају одговарајућим, узимајући у обзир, између осталог, исплату старе девизне штедње. Суд у Стразбуру не може обавити овај задатак.

II НАВОДИ О ПОВРЕДИ ЧЛАНА 1. ПРОТОКОЛА БР. 1

54. Члан 1. Протокола број 1 уз Конвенцију гласи како следи:

"Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права."

Претходне одредбе, међутим, ни на један начин не угрожавају право државе да спроводи законе које сматра неопходним за контролу употребе имовине у складу са општим интересом или за обезбеђивање плаћања пореза или других доприноса или казни."

А Наводи странака

1. Подносиоци

55. Подносиоци су навели да би тужене државе, као државе следбенице СФРЈ, требало да исплате стару девизну штедњу у светлу чињенице да нису успеле да постигну споразум око овог преосталог питања сукцесије.

2. Влада Босне и Херцеговине

56. Влада се не слаже са налазом Суда да је питање старе девизне штедње у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана и тузланске филијале Инвестбанке питање сукцесије (видети одлуку о прихватљивости овог предмета, став 58.). С тим у вези, наводе да би питање гаранција СФРЈ за стару девизну штедњу, обрађено у Анексу Ц Споразума о питањима сукцесије, требало разликовати од питања старе девизне штедње као такве. Даље, признајући да стара девизна штедња није изричито поменута у Анексу Г Споразума о питањима сукцесије који се бави приватном имовином и стеченим правима, Влада закључује да је важније што није ни изричито искључена. Тврде да је однос између штедиша и банака по својој природи приватно-правни, упркос гаранцијама СФРЈ за стару девизну штедњу и да су штедише горе поменутих филијала биле у односу које регулише приватно право не са самим филијалама већ матичним банкама (тј. Љубљанском банком Љубљана и Инвестбанком). С обзиром на то да се Љубљанска банка Љубљана налази у Словенији, а Инвестбанка у Србији и, што је још важније, већина средстава из њихових филијала је завршила у Словенији и Србији (видети ставове 21. и 27. изнад), Влада остаје при ставу да би Словенија и Србија према томе требало да буду одговорне у овом случају. У том смислу, позвали су се на одлуке судова у Словенији поменуте у ставу 38. изнад и одлуку судова у Србији поменуту у предмету *Шекеровић против Србије* (одлука) бр. 32472/03 од 4. јануара 2007. године. Даље су се позвали на одлуку АП 164/04 Уставног суда Босне и Херцеговине од 1. априла 2006. године, став 68, држећи да Босна и Херцеговина није била одговорна за стару девизну штедњу у филијалама које се разматрају у овом случају.

57. Што се тиче обавезе утврђене у члану 7. Анекса Ц Споразума о питањима сукцесије да преговарају о питању гаранција СФРЈ за стару девизну штедњу, Влада Босне и Херцеговине тврди да су они уложили озбиљне напоре ка постизању договора, док су Србија и Словенија све време инсистирале на својим позицијама без размишљања о њиховим изменама. Истина је да је од 2010. године очекивано да Босна и Херцеговина договори следећи састанак Сталног заједничког одбора у Сарајеву. Међутим, Влада наводи да је ово резултат чињенице да државе следбенице нису договориле агенду састанка (у складу са правилом 5. Правилника о пословању Одбора, састанак не може бити одржан уколико агенда није договорена). Влада Босне и Херцеговине додала је да су њене делегације покретале питање старе девизне штедње у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана у више наврата на билатералним састанцима са Словенцима. Словеначка страна је наводно одбила сваки разговор једноставно јер преговори о сукцесији у вези са тим нису још увек закључени.

3. Влада Хрватске

58. Влада Хрватске наводи да би Србија и Словенија требало да снесу одговорност у овом случају. Њихови разлози су у складу са разлозима Владе Босне и Херцеговине (видети став 56. изнад). Што се тиче обавезе о преговарању утврђене у члану 7. Анекса Ц Споразума о питањима сукцесије, Влада остаје при ставу да су преговарали у доброј вери, док српска и словеначка влада нису показале вољу да напусте своје раније ставове.

4. Влада Србије

59. Након дуге анализе међународне праксе у вези са *pactum de negotiando*, Влада Србије је навела да су они преговарали у доброј вери. Што се тиче понашања других држава следбеница, критиковали су посебно Хрватску зато што је обавестила БИС о својој вољи да настави преговоре о овом питању тек 2010. години (видети став 44. изнад). Уколико Суд буде сматрао да се Србија умешала у имовину г. Шахдановића у смислу члана 1. Протокола бр. 1, Влада Србије наводи да је мешање било оправдано пошто су само замрзли његову штедњу у тузланској филијали Инвестбанке јер су преговори о сукцесији у току (видети став 34. изнад). На крају, тврде да је Босна и Херцеговина имала највише користи од старе девизне штедње у тузланској филијали Инвестбанке и да би сходно томе требало да одговара у овом случају. Како би подржали овај став, доставили су уговор према коме је одређени Е.М. из Тузле добио динарски зајам од тузланске филијале Инвестбанке у замену за свој улог у девизним средствима.

5. Влада Словеније

60. Словеначка влада наводи да је питање старе девизне штедње у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана и тузланској филијали Инвестбанке питање сукцесије. Даље, наводе да је Словенија све време радила на проналажењу решења о расподели гаранција СФРЈ за стару девизну штедњу и да су њихови напори неуспели јер су Босна и Херцеговина и Хрватска осујећивале преговоре. Посебно, Влада Словеније је критиковала Хрватску због одбијања да реши питање ММФ арбитраже из 1999. године, одбијања да дискутује о томе на састанцима Сталног заједничког одбора, због пристајања да настави БИС преговоре, наводно под притиском ЕУ, једино у 2010. години (видети став 44. изнад), због одбијања те понуде након затварања преговора о приступању ЕУ у 2011. години, и, на крају, зато што је загребачкој филијали Љубљанске банке Љубљана онемогућила редовно банкарско пословање и тиме оствари додатна средства. Словеначка влада критиковала је Босну и Херцеговину јер је предузела низ једностраних мера, убрзо након затварања БИС преговора, које су осмишљене да побољшају преговарачку позицију према Словенији: Влада ФБиХ је 15. јула 2002. године усвојила одлуку којом се од Министарства правде захтева да предложи измене и допуне Закона о регистру

привредних друштава из 2002. године како би ретроактивно продужила рок застарелости за брисање уписа у регистар привредних друштава из 1993. године у вези са домаћом Љубљанском банком Сарајево захтевајући од управног одбора те банке, који је именован од стране Министарства финансија, да упути захтев за брисање тог уноса (видети став 24. изнад). Као закључак, навели су да би Босна и Херцеговина и Хрватска требало да снесу одговорност у овом случају.

61. Што се тиче преноса девизних средстава из сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана Народној банци Словеније, Влада Словеније је показала да је део тих средстава након тога пребачен назад у Сарајево. Наводе да су преостала средства прослеђена НБЈ. Међутим, иако су стварно показали да су та средства уписана као потраживања сарајевске филијале од НБЈ, нису успели да докажу да су физички пребачена НБЈ-у (видети став 11. изнад). У том смислу, Влада Словеније позвала је Суд да не прихвата ниједну теорију према којој је готови новац вреднији од књиженог новца (тј. трансакција папирног новца).

6. Влада Македоније

62. Влада Македоније наводи да они нису повредили имовинска права подносилаца пошто су преговарали о овом питању у доброј вери.

Б Оцена Суда

1. Примена правила члана 1. Протокола бр. 1

63. Као што је Суд у више наврата изјавио, члан 1. Протокола бр. 1 чине три правила: Прво правило, утврђено првом реченицом првог става, је опште природе и изражава начело мирног уживања имовине; друго правило, садржано у другој реченици првог става, бави се лишавањем имовине и поставља услове у вези са тим; треће правило, наведено у другом ставу, препознаје право држава уговорница да, између осталог, контролишу употребу имовине у складу са општим интересом. Друго и треће правило се тичу посебних случајева мешања у право на неометано уживање имовине и требало би их тумачити у светлу општег начела израженог у првом правилу (видети, између осталог, *Иатридис в. Грееце* (ВВ), бр. 31107/96, став 55, ЕСЉП 1999/ИИ).

64. Пред Судом није оспорено да потраживања предметних подносилаца никада нису била угашена, али да су они међутим били онемогућени да неометано располажу својом старом девизном штедњом током низа година. Према томе, Суд ће размотрити предметни случај, као и друге сличне предмете (видети *Трајковски против Бивше Југословенске Републике Македоније*

(одлука), бр. 53320/99, ЕСЛП 2002-ИВ и Суљагић против Босне и Херцеговине, бр. 27912/02 од 3. новембра 2009. године) у складу са трећим правилом овог члана.

2. Општа начела

65. Општа начела тумачења члана 1. Протокола бр. 1 (начело законитости, начело легитимног циља и начело праведне равнотеже) потврђена су у предмету Суљагић, наведеном изнад, ставови 40-44.

3. Примена општих начела на предметни случај

66. Суд је спреман да прихвати да су начела законитости и легитимног циља у овом предмету поштована (видети предмете Трајковски и Суљагић, наведене изнад). Зато ће наставити да испитује суштинско питање, наиме, да ли је постигнута праведна равнотежа између општег интереса и права подносилаца гарантована овим чланом.

67. Депоновањем девизних средстава у банкама, девизне штедише су стекле право да наплате од банке своје улоге у било које време, заједно са оствареном каматом. Њихова потраживања од банака су нацивела распад СФРЈ (видети одлуку о прихватљивости овог предмета, ставови 53-54.). Док је тачно да је сва стара девизна штедња била под гаранцијом државе, гаранција је могла бити активирана само на захтев банке и ниједна банка у овом предмету није истакла такав захтев (видети став 9. изнад). Одговорност, према томе, није прешла са тих банака на СФРЈ. Такође, требало би имати у виду да филијале Љубљанске банке Љубљана и Инвестбанке нису имале засебан правни субјективитет у тренутку распада СФРЈ; у складу са регистром привредних друштава, деловале су у име и за рачун матичних банака.

Узимајући у обзир горе наведено, Суд налази да су Љубљанска банка Љубљана, са седиштем у Словенији и Инвестбанка, са седиштем у Србији, остале одговорне за стару девизну штедњу у својим филијалама, независно од њихове локације, све до распада СФРЈ. Суд ће испитати период након распада СФРЈ у наставку.

68. Што се тиче Љубљанске банке Љубљана, Влада Словеније је прво национализовала, а затим пребацила већину њених средстава на нову банку; у исто време, потврдила је да стара Љубљанска банка задржава одговорност за стару девизну штедњу у својим филијалама у другим државама следбеницама и повезана потраживања од НБЈ. Суд је још раније одлучио да држава уговорница може бити одговорна за дугове привредног друштва у државном власништву чак иако је предузеће одвојени правни ентитет, под условом да предузеће не ужива "довољну институционалну и оперативну независност од

државе" (видети *Mykhaylenky and Others v. Ukraine*, бр. 35091/02 ет ал., ставови 43-45, ЕСЉП 2004 ХИИ). Јасно је да је Словенија једини акционар старе Љубљанске банке и да је овом банком управљала владина агенција. Поред тога, држава је одговорна, у великој мери, за немогућност банке да измири своје дугове (пошто је, на основу закона, пребацила већину њених средстава на другу банку). На крају, Суд примећује да је већина средстава сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана, по свему судећи, завршила у Словенији (видети став 21. изнад). Разматрајући све ове факторе, Суд закључује да постоји довољна основа да се Словенија сматра одговорном за дугове банке према г-ђи Алишић и г. Саџаку у посебним околностима предметног случаја.

69. Суд узима у обзир аргумент словеначке Владе да је статус клијената сарајевске филијале Љубљанске банке Љубљана био далеко од јасног у периоду од 1992. до 2004. године услед недоследности у праву и пракси у Босни и Херцеговини (видети ставове 16. и 22-24. изнад). Међутим, у међувремену, ситуација је промењена: показано је да од 2004. године Босна и Херцеговина нема намеру да исплати ове штедише. Под тим околностима, Суд се слаже са судовима из Словеније да су те претходне недоследности сада без значаја (видети став 38. изнад).

70. Што се тиче Инвестбанке, она је остала одговорна за стару девизну штедњу у својим филијалама у другим државама следбеницама све до 3. јануара 2002. године. На тај дан, надлежни суд у Србији одредио је стечај над том банком и државна гаранција за стару девизну штедњу у тој банци и њеним филијалама је активирана (видети став 35. изнад). Суд даље констатује да је Инвестбанка у потпуности или у великој мери у друштвеној својини. Суд је у сличним случајевима против Србије налазио да је држава одговорна за дугове друштвених предузећа пошто их веома строго контролише владина агенција (видети, посебно, *Р. Качапор и други против Србије*, бр. 2269/06 *et al.*, ставови 97-98. од 15. јануара 2008. године, у вези са предузећем које углавном чини друштвени капитал, и *Рашковић и Милуновић против Србије*, бр. 1789/07 и 28058/07, став 71, од 31. маја 2011. године, о предузећу сачињеном и од друштвеног и од државног капитала). Суд не налази ниједан разлог да одступи од овакве праксе. Узимајући у обзир и чињеницу да је већина средстава тузланске филијале Инвестбанке највероватније завршила у Србији (видети став 27. изнад) и да је Србија продала све просторије те филијале које се налазе у Босни и Херцеговини (видети став 28. изнад), Суд закључује да постоји довољна основа да Србија буде одговорна за дуг те банке према г. Шахдановићу у посебним околностима предметног случаја.

71. Суд је узео у обзир гледиште српске Владе које дели са словеначком владом да је Босна и Херцеговина имала највише користи од старе девизне

штедње у филијалама Љубљанске банке Љубљана и Инвестбанке на својој територији у светлу чињенице да су предузећа са седиштем у тој земљи добијала динарске зајмове по веома повољним условима уместо девизне штедње пребачене у Словенију и Србију (видети став 12. изнад). Међутим, имајући у виду хиперинфлацију у бившој СФРЈ, а затим, током рата, у Босни и Херцеговини, ти динарски зајмови су брзо изгубили своју вредност, насупрот старе девизне штедње.

72. Пошто је установљено да је Словенија одговорна за стару девизну штедњу у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана и да је Србија одговорна за стару девизну штедњу у тузланској филијали Инвестбанке, Суд на крају мора да испита да ли се немогућност подносилаца да слободно располажу својом старом девизном штедњом у тим филијалама од 1991/92. године своди на повреду члана 1. Протокола бр. 1 од стране ових држава.

Објашњење српске и словеначке владе за одлагање у основи се своди на њихову дужност да преговарају о овом питању у доброј вери заједно са другим државама следбеницама, као што захтева међународно право. Свако једнострано решење би, по њиховом виђењу, било у супротности са овом дужношћу.

73. Међутим, Суд се са овим не слаже. Обавеза преговарања не спречава државе следбенице да усвоје привремене мере у циљу заштите интереса штедиша. Хрватска влада је отплатила велики део старе девизне штедње својим грађанима, у загребачкој филијали Љубљанске банке Љубљана (видети став 32. изнад) и Влада Македоније је исплатила укупну стару девизну штедњу из скопљанске филијале те банке (видети став 39. изнад). У исто време, те две владе нису никада напустиле своје позиције да би словеначка влада коначно требало да буде одговорна и наставиле су да захтевају надокнаду за исплаћене износе на међудржавном нивоу (посебно, у контексту преговора о сукцесији). Иако извесна одлагања могу бити оправдана под посебним околностима (видети, по аналогiji, *Immobiliare Saffi v. Italy* [BB], бр. 22774/93, став 69, ЕСЉП 1999 В), Суд сматра да је непрекидна немогућност подносилаца представке да неометано располажу својом уштеђевином упркос колапса БИС преговора 2002. године који су вођени у складу са Споразумом о питањима сукцесије и недостатка значајних преговора о овом питању након тога ипак у супротности са чланом 1. Протокола бр. 1.

74. Према томе, требало би утврдити повреду члана 1. Протокола бр. 1 од стране Словеније према г-ђи Алишић и г. Саџаку и од стране Србије према г. Шахдановићу, осим ако подносиоци нису исцрпели све домаће правне лекове (за коначни закључак Суда у вези са овим чланом, видети став 91. испод). Што се тиче осталих тужених држава, повреда овог члана није утврђена (ибид.).

III НАВОДИ О ПОВРЕДИ ЧЛАНА 13. КОНВЕНЦИЈЕ

75. Члан 13. Конвенције гласи:

"Свако коме су повређена права и слободе предвиђена у овој Конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству."

A Наводи странака

1. Подносиоци

76. Подносиоци остају при ставу да ни у једној од тужених држава нису имали на располагању делотворан правни лек за своје захтеве у складу са чланом 1. Протокола бр. 1.

2. Тужене владе

77. Словеначка Влада је навела да су подносиоци имали на располагању следеће правне лекове. Прво, могли су да покрену парницу против старе Љубљанске банке у судовима у Словенији. Влада је указала на бројне домаће пресуде које су постале правоснажне пре прекида поступка 1997. године у вези са филијалама старе Љубљанске банке у другим државама следбеницама или које су донете након одлуке из 2009. године којом се прекид поступка проглашава неуставним (видети став 38. изнад). Поред тога, подносиоци су могли да покрену парницу против Републике Словеније. У случају неповољне пресуде о основаности или одлуке о прекиду поступка, могли су да уложе уставну жалбу. Поред тога, подносиоци су могли да упуте петицију словеначком Уставном суду како би иницирали поступак апстрактног разматрања уставности у вези са прекидом поступка у периоду од 1997-2009. године и/или неуспеха државе да преузме обавезу за стару девизну штедњу у сарајевској филијали Љубљанске банке. С друге стране, могли су да покрену парницу против старе Љубљанске банке у судовима у Хрватској: више од 500 клијената загребачке филијале Љубљанске банке добило је пресуде и њих 63 је до сада добило исплату своје старе девизне штедње од принудне продаје имовине те банке која се налази у Хрватској (видети став 32. изнад).

78. Српска Влада је такође мишљења да су подносиоци на располагању имали разне правне лекове. Она о стаје при ставу да је г. Шахдановић требало да пријави своје потраживање против тузланске филијале Инвестбанке у стечајном поступку. Истовремено, Влада је потврдила да ниједном клијенту филијала Инвестбанке лоцираних у Босни и Херцеговини није исплаћена стара девизна штедња у контексту овог стечајног поступка. Даље су става да је г. Шахдановић могао да покрене парнични поступак против Инвестбанке у

судовима у Србији. На крају, наводе да је он могао да покуша да подигне своју уштеђевину на основу хуманитарних потреба (видети став 33. изнад).

79. Македонска Влада је навела да су подносиоци морали да исцрпе све домаће правне лекове у Србији и Словенији, без залажења у детаље.

80. Супротно томе, Владе Босне и Херцеговине и Хрватске су остале при ставу да подносиоци представке нису на располагању имали делотворне правне лекове, с обзиром на прекид поступка у вези са старом девизном штедњом код филијала Инвестбанке и Љубљанске банке Љубљана лоцираним у другим државама следбеницама (видети ст. 34. и 38. изнад). Штавише, чак и да су подносиоци добили одлуке којима се налаже Љубљанској банци да им исплати њихове уштеђевине, вероватно те одлуке не би биле извршене зато што је законодавство из 1994. године оставило тој банци ограничена средства (видети став 37. изнад).

Б Оцена Суда

81. Суд је у више прилика био мишљења да члан 13. гарантује расположивост правног лека на националном нивоу у циљу остваривања суштине права из Конвенције у било ком облику који може бити осигуран у домаћем правном поретку. Последица члана 13. је, према томе, да захтева обезбеђивање домаћег правног лека за бављење суштином "доказиве тврдње" у складу са Конвенцијом и да пружи одговарајуће задовољење. Иако обим обавеза држава уговорница према члану 13. варира у зависности од природе притужбе подносиоца, средство које се захтева чланом 13. мора бити делотворно у пракси као и у праву. "Делотворност средства" у смислу значења члана 13. не зависи од извесности повољног исхода за подносиоца. Нити "власти" које се помињу у овој одредби морају обавезно бити судске власти, али уколико нису, њихова овлашћења и гаранције које пружају су од значаја за утврђивање да ли је лек који пружају делотворан. Такође, чак иако сам лек по себи не задовољава у потпуности захтеве из члана 13, скуп понуђених лекова према домаћем праву може то пружити (видети *Kudła v. Poland* [BB], бр. 30210/96, став 157, ЕСЉП 2000 XI). Требало би поновити да, иако може бити изузетака оправданих у посебним околностима сваког предмета, процена да ли су домаћи правни лекови исцрпљени обично се врши позивањем на датум када је представка поднета Суду (видети *Baumann v. France*, број 33592/96, став 47, ЕСЉП 2001-V. и *Babylonová v. Slovakia*, број 69146/01, став 44, ЕСЉП 2006-VIII). Најзад, као опште правило, подносиоци који живе изван надлежности државе уговорнице нису изузети од захтева за исцрпљивањем правних лекова у тој држави (видети, по аналогији, *Demopoulos and Others v. Turkey* (одлука) [BB], бр. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 и 21819/04, став 98, ЕСЉП 2010).

82. Враћајући се на предметни случај, Суд ће прво испитати да ли спор против старе Љубљанске банке или Републике Словеније у словеначким судовима, петиција словеначком Уставном суду за покретање поступка апстрактног разматрања уставности и спор против старе Љубљанске банке у хрватским судовима, узете заједно или одвојено, могу бити сматране делотворним домаћим правним леком за немогућност г-ђе Алишић и г. Саџака да неометано располажу својом старом девизном штедњом из сарајевске филијале старе Љубљанске банке. Затим ће наставити да утврђује да ли захтев надлежном стечајном суду у Србији, парнични поступак против Инвестбанке пред српским судовима и захтев за исплату на основу хуманитарних разлога, узети заједно или појединачно, може бити сматран делотворним домаћим правним леком за немогућност г. Шахдановића да неометано располаже својом старом девизном штедњом из тузланске филијале Инвестбанке.

1. Што се тиче сарајевске филијале старе Љубљанске банке

(а) Грађанска парница против старе Љубљанске банке пред судовима у Словенији

83. Суд примећује да је Окружни суд у Љубљани донео бројне пресуде којима налаже старој Љубљанској банци да исплати стару девизну штедњу у својој сарајевској и загребачкој филијали, заједно са каматом, и да је најмање једна таква пресуда, која се тиче сарајевске филијале, већ проглашена правоснажном (видети став 38. изнад). Међутим, с обзиром на чињеницу да је закон из 1994. године оставио банку са ограниченим средствима, неизвесно је да ли ће ове пресуде бити и извршене (видети став 37. изнад). Заиста, словеначка Влада није успела да покаже да је бар једна од ових одлука и извршена. Према томе, за сада нема доказа да је овај правни лек у могућности да обезбеди одговарајуће и довољно обештећење подносиоцима.

(а) Грађанска парница против Републике Словеније пред судовима у Словенији

84. Известан број клијената сарајевске и загребачке филијале старе Љубљанске банке је покренуо парничне поступке против Републике Словеније. Пошто до сада ниједна од њих није била успешна (видети став 38. изнад), Суд налази да овај правни лек не пружа оправдан изглед на успех за подносиоце (видети, по аналогији, *E.O. and V.P. v. Slovakia*, бр. 56193/00 и 57581/00, став 97. од 27. априла 2004. године).

б) Петиција словеначком Уставном суду

85. Суд констатује да према члану 24. Закона о Уставном суду из 2007. године свако лице које покаже правни интерес може уложити петицију за покретање

поступка апстрактног разматрања уставности (видети став 36. изнад). У предметном случају није неопходно пресуђивати о делотворности овог правног лека у општем смислу. Чак иако претпоставимо да може бити делотворан у неком другом контексту, није у могућности да пружи одговарајуће и довољно обештећење предметним подносиоцима из следећих разлога.

Што се тиче делотворности упућивања петиције словеначком Уставном суду за покретање испитивања уставности прекида поступака у периоду од 1997. до 2009. године, тачно је да таква петиција двојице хрватских држављана била успешна у смислу што је Уставни суд Словеније прогласио прекид поступака неуставним омогућавајући тако наставак парничних поступака у вези са овим питањем (видети став 38. изнад). Међутим, није им била додељена никаква надокнада или било које друго обештећење. Поред тога, чињеница да су њихови парнични поступци након тога настављени није довољна сама по себи да прогласи петицију Уставном суду делотворним правним леком пошто је Суд већ нашао (видети ставове 83. и 84. изнад) да су парнични поступци или били у немогућности да обезбеде одговарајуће и довољно обештећење или нису нудили оправдане изгледе на успех за подносиоце.

Што се тиче делотворности петиције Уставном суду Словеније за покретање процене уставности одредбе којом се ограничава државна одговорност за стару девизну штедњу у домаћим филијалама старе Љубљанске банке, та одредба је укључена у Закон за спровођење Уставне повеље из 1991. године који није подложен преиспитивању од стране тог суда (видети став 36. изнад).

(а) Грађанска парница против старе Љубљанске банке пред судовима у Хрватској

86. Суд је раније утврдио да се у предметима у вези са прерасподелом одговорности за стару девизну штедњу између држава следбеница СФРЈ, као што је предметни случај, од тужилаца може оправдано очекивати да траже обештећење у судовима где су други тужиоци били успешни у другим државама следбеницама (видети *Ковачић и други*, наведен у горњем тексту, став 265.). Истина је да је неким штедишама загребачке филијале старе Љубљанске банке исплаћена њихова стара девизна штедња од принудне продаје имовине те банке која се налази у Хрватској (видети став 32. изнад). Међутим, словеначка Влада није била у могућности да докаже да је неки штедиша сарајевске филијале био успешан пред судовима у Хрватској. Суд, из тог, разлога, закључује да ниједан од ових правних лекова није понудио оправдан изглед на успех за подносиоце представки.

2. Што се тиче тузланске филијале Инвестбанке

(а) Захтев надлежном стечајном суду у Србији

87. Иако је стотине клијената филијала Инвестбанке у Босни и Херцеговини уложило такве захтеве надлежном стечајном суду, ниједан од њих до сада није био успешан (видети став 35. изнад). Према томе, следи да овај правни лек није понудио оправдан изглед на успех за г. Шахдановића.

(б) Грађанска парница против Инвестбанке пред српским судовима

88. Иако је тачно да је у раним 1990-тим годинама мали број штедиша филијала банака са седиштем у Србији изван Србије добило пресуде пред судовима у Србији којима се банкама налаже да исплате стару девизну штедњу (видети чињенице у пресуди *Шекеровић против Србије* (одлука) бр. 32472/03 од 4. јануара 2006. године), српска Влада није успела да докаже да је иједна од тих пресуда била и извршена пре законског прекида свих извршних поступака о овом питању 1998. године. Према томе, овај лек није у могућности да обезбеди одговарајуће и довољно обештећење г. Шахдановићу.

(в) Захтев за исплату на основу хуманитарних разлога

89. Суд констатује да је стара девизна штедња почетком 1990-тих година била подизана под ограниченим основама, посебно за покриће трошкова за лечење или сахрану (видети став 33. изнад). Пошто не постоје назнаке, а камоли доказ, да је г. Шахдановић имао такве трошкове у том периоду, овај правни лек му није био на располагању.

3. Закључак

90. Имајући у виду све горе наведено, подносиоци нису имали делотворан правни лек на располагању за своје захтеве према члану 1. Протокола бр. 1. Пошто је Словенија одговорна за стару девизну штедњу у сарајевској филијали Љубљанске банке Љубљана и Србија за стару девизну штедњу у тузланској филијали Инвестбанке (видети ставове 68. и 70. изнад), Суд налази да је дошло до повреде члана 13. од стране Словеније према г-ђи Алишић и г. Саџаку и од стране Србије према г. Шахдановићу. Стога, одбацује приговоре Влада у вези са немогућношћу подносилаца да исцрпе све домаће правне лекове (видети став 51. изнад). Што се тиче других тужених држава, Суд налази да није било повреде члана 13.

IV КОНАЧНИ ЗАКЉУЧАКУ ВЕЗИ СА ЧЛАНОМ 1. ПРОТОКОЛА БРОЈ 1

91. У светлу прелиминарног закључка у вези са чланом 1. Протокола бр. 1 датим у ставу 74. изнад и закључка у вези са наводним пропустом подносилаца да исцрпе све домаће правне лекове утврђене у ставу 90. изнад, Суд закључује да постоји повреда члана 1. Протокола бр. 1 од стране Словеније према г-ђи Алишић и г. Саџаку и од стране Србије према г. Шахдановићу. Суд даље закључује да није било повреде тог члана од стране других тужених држава.

V НАВОДИ О ПОВРЕДИ ЧЛАНА 14. КОНВЕНЦИЈЕ

92. Члан 14. Конвенције гласи:

"Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с неком националном мањином, имовина, рођење или неких други статус."

93. Подносиоци су навели повреду члана 14. у вези са чланом 13. Конвенције и чланом 1. Протокола бр. 1, ослањајући се у суштини на разматрања на којима се заснивају њихове притужбе према овим последњим одредбама када се посматрају самостално. Након што је испитао запажања влада и имајући у виду своје закључке у вези са чланом 13. и чланом 1. Протокола бр. 1 у ставовима 90-91, Суд сматра да нема потребе испитивати ово питање према члану 14. у вези са овим члановима што се тиче Србије и Словеније и да није било повреде члана 14. што се тиче осталих тужених држава.

VI ПРИМЕНА ЧЛАНА 46. КОНВЕНЦИЈЕ

94. Релевантан део члана 46. Конвенције гласи:

"1. Високе уговорне стране обавезују се да се повинују правоснажној пресуди Суда у сваком предмету у коме су странке.

2. Правоснажна пресуда се доставља Комитету министара који надгледа њено извршење."..."

А Наводи странака

95. Владе Србије, Словеније, Македоније као и подносиоци уложили су приговор на примену процедуре "пилот пресуде" у овом предмету. Влада Босне и Херцеговине наводи да је предметни случај одговарајући за ту процедуру пошто се односи на око 130.000 штедиша сарајевске филијале старе Љубљанске банке, око 132.000 штедиша загребачке филијале те банке који нису пребацили своју уштеђевину у хрватске банке (видети став 32. изнад) и око 132.000 штедиша филијала Инвестбанке у Босни и Херцеговини. Влада Хрватске је остала при ставу да је у овој фази тешко проценити да ли је предмет одговарајући за процедуру "пилот одлуке" или не.

Б Оцена Суда

1. Општа начела

96. Суд подсећа да члан 46. Конвенције, тумачен у светлу члана 1, намеће законску обавезу туженим државама да примене, под надзором Комитета министара, одговарајуће опште и/или појединачне мере за обезбеђивање права подносилаца за које је Суд утврдио повреду. Те мере морају бити предузете и у односу на друга лица која су у истој позицији као и ови подносиоци, посебно решавањем проблема који су довели до судских налаза (видети *Лукенда против Словеније*, бр. 23032/02, став 94, ЕСЉП 2005-Х). Комитет министара је приликом надзора извршења судских пресуда доследно наглашавао ову обавезу (видети ResDH(97)336, IntResDH(99)434, IntResDH(2001)65 i ResDH(2006)1)

97. Да би олакшао делотворно извршење својих пресуда, Суд може да усвоји процедуру "пилот пресуде" која му омогућава да јасно идентификује структурне проблеме подвлачећи повреду и да укаже на мере које тужене државе треба да примене како би их решили (видети Правило 61. Пословника Суда и *Broniowski v. Poland*[BB], бр. 31443/96, став 189-94, ЕСЉП 2004 V) Циљ ово процедуре је да омогући најбрже и најделотворније решење дисфункције која утиче на заштиту предметних права из Конвенције у националном правном поретку (видети *Wolkenberg and Others v. Poland* (одлука), бр. 50003/99, став 34, ЕСЉП 2007 XIV). Док би радње тужене државе требало пре свега да циљају на решавање такве дисфункције и на увођење, уколико је потребно, делотворних домаћих правних лекова у односу на ове повреду, могуће је укључити и ад хоц решења попут пријатељских поравнања са подносиоцима или једностране понуде накнаде у складу са захтевима Конвенције. Суд може одлучити да одложи испитивања сличних предмета, дајући тиме туженим државама прилику да их реше на тако различите начине (видети, између осталог, *Бурдов против Русије* (бр. 2), бр. 33509/04, став 127, ЕСЉП 2009). Уколико, међутим, тужене државе не усвоје такве мере након пилот пресуде и наставе да крше Конвенцију, Суд неће имати другог избора сем да настави испитивање свих сличних представки које се налазе пред њим и донесе пресуде како би обезбедио делотворно поштовање Конвенције (видети *E.G. v. Poland*(одлука) бр. 50425/99, ст. 28, ЕСЉП 2008)

2. Примена општих начела на предметни случај

98. Повреда коју је Суд нашао у овом предмету утиче на многе људе. Постоји више од 1.650 сличних представки, поднетих у име више од 8.000 подносилаца, које су у току пред Судом. Према томе, Суд сматра да је примена процедуре "пилот пресуде" у овом случају одговарајућа, и поред приговора странака у вези са тим.

99. Док у начелу није на Суду да одреди које би корективне мере биле одговарајуће за испуњење обавеза тужених држава према члану 46.

Конвенције, у светлу системске ситуације која је идентификована, Суд примећује да су опште мере на националном нивоу без сумње неопходне зарад извршења предметне пресуде.

Посебно, Словенија треба да предузме све неопходне мере у року од шест месеци од дана када предметна пресуда постане правоснажна како би омогућила г-ђи Алишић, г. Саџаку и свима осталима који су у истој позицији исплату старе девизне штедне под истим условима као и за оне који су имали такву уштеђевину у домаћим филијалама словеначких банака. У истом року, Србија треба да предузме све неопходне кораке да омогући г. Шахдановићу и свим осталим у истој позицији исплату његове старе девизне штедне под истим условима које су имали српски држављани са таквим уштеђевинама у домаћим филијалама српских банака.

Што се тиче ранијих одговлачења, Суд не налази за неопходно, за сада, да наложи пружање одговарајућег обештећења свим оштећеним лицима. Уколико, међутим, било Србија или Словенија не примене опште мере наведене изнад и наставе да крше Конвенцију, Суд може поново разматрати питање обештећења у неком будућем одговарајућем предмету против те државе (видети, по аналогiji, *Суљагић*, наведен изнад, ст. 64).

100. Неопходно је нагласити да се горе наведени налози не односе на лица којима је, иако у истој позицији као и предметни подносиоци, исплаћена стара девизна штедња од стране других држава следбеница, као што су они који су били у могућности да подигну своју стару девизну штедњу на хуманитарној основи (видети ст. 17. и 33. изнад) или да је користе у процесу приватизације (видети ст. 22. изнад) и они којима је исплаћена уштеђевина из загребачке и скопљанске филијале Љубљанске банке Љубљана од стране хрватске и македонске владе (видети ст. 32. и 39. изнад). Србија и Словенија, према томе, могу да искључе те особе из својих планова отплате. Међутим, ако је на такав начин исплаћен само део старе девизне штедне, Србија и Словенија су сада обавезне за остатак (Србија за стару девизну штедњу у свим филијалама српских банака и Словенија за уштеђевине у свим филијалама словеначких банака, без обзира на локацију филијале или држављанство предметног улагача).

101. Најзад, Суд одлаже испитивање сличних предмета на шест месеци од дана када ова пресуда постане правоснажна (видети, по аналогiji, *Суљагић*, наведен горе, ст. 65) Ова одлука не доводи у питање овлашћење Суда да у било ком тренутку прогласи неприхватљивим било који предмет или да га избрише са свог списка у складу са Конвенцијом.

VI ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

102. Члан 41. Конвенције гласи:

"Када Суд утврди прекршај Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној странци."

А Штета

103. Подносиоци су захтевали исплату своје старе девизне штедње са каматом на име материјалне штете. Суд је већ издао налоге у вези са тим у ставу 99. изнад.

104. Сваки подносилац је даље захтевао 4.000 евра на име нематеријалне штете. Владе Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије и Македоније наводе да су ови захтеви неоправдани. Суд, међутим, прихвата да су подносиоци претрпели одређене губитке услед повреде Конвенције која је у овом случају утврђена. Процењујући на основу правичности, као што се захтева чланом 41. Конвенције, Суд додељује тражене износе (тј, 4.000 евра г-ђи Алишић и исти износ г. Саџаку које ће исплатити Словенија и 4.000 евра г. Шахдановићу које ће исплатити Србија).

Б Трошкови и издаци

105. Подносиоци су такође захтевали 59.500 евра за трошкове и издатке настале пред Судом. Владе Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије и Македоније су остале при ставу да је овај захтев неоправдан и непоткрепљен. Према судској пракси Суда, подносилац има право на надокнаду трошкова и издатака једино у мери у којој се покаже да су они стварно и неизбежно и настали и да је износ у разумним оквирима. То значи, подносилац би морао да их је већ платио или да је у обавези да их плати, у складу са правним и уговорним обавезама, и морали су бити неизбежни за спречавање утврђене повреде или добијања обештећења. Суд захтева рачуне по ставкама и рачуне који имају довољно детаља како би се утврдило у којој мери су испуњени горе наведени захтеви. Пошто нису поднети никакви рачуни у предметном случају, Суд одбија овај захтев.

В Затезна камата

106. Суд сматра одговарајућим да стопа затезне камате буде заснована на граничној активној каматној стопи Европске централне банке, чему треба додати три процентна поена.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД

1. *Одбацује* са шест према један приговоре влада у вези са пропустом подносилаца да исцрпи домаће правне лекове;
2. *Закључује* једногласно да постоји повреда члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију од стране Србије у односу на г. Шахдановића;
3. *Закључује* са шест према један да постоји повреда члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију од стране Словеније у односу на г-ђу Алишић и г. Саџака;
4. *Закључује* једногласно да не постоји повреда члана 1. Протокола бр. 1 уз Конвенцију од стране других тужених држава;
5. *Закључује* једногласно да постоји повреда члана 13. Конвенције од стране Србије у односу на г. Шахдановића;
6. *Закључује* са шест према један да постоји повреда члана 13. Конвенције од стране Словеније у односу на г-ђу Алишић и г. Саџака;
7. *Закључује* једногласно да не постоји повреда члана 13. Конвенције од стране других тужених држава;
8. *Закључује* једногласно да не постоји потреба за испитивањем захтева према члану 14. Конвенције у вези са чланом 13. Конвенције и чланом 1. Протокола бр. 1 што се тиче Србије и Словеније и да нема повреде члана 14. Конвенције у вези са чланом 13. Конвенције и чланом 1. Протокола бр. 1 што се тиче осталих тужених држава;
9. *Закључује* једногласно да пропуст српске и словеначке владе да укључи предметне подносиоце и све остале који се налазе у истој позицији у своје планове отплате старе девизне штедње представља системски проблем;
10. *Закључује* једногласно да Србија треба да предузме све неопходне мере у року од шест месеци од дана када предметна пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44, ст. 2 Конвенције, како би омогућила г. Шахдановићу и свим осталим у истој позицији исплату његове старе девизне штедње под истим условима које су имали српски држављани са таквим уштеђевинама у домаћим филијалама српских банака;
11. *Закључује* са шест према један да Словенија треба да предузме све неопходне мере у року од шест месеци од дана када предметна пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44, ст. 2 Конвенције, како би омогућила г-ђи Алишић и г. Саџаку и свим осталим у истој позицији исплату старе девизне штедње под истим условима које су имали други са таквим уштеђевинама у домаћим филијалама словеначких банака;

12. *Одлучује* једногласно да одложи, на шест месеци од дана када ова пресуда постане правоснажна, испитивање свих сличних предмета не доводећи у питање овлашћење Суда да у било ком тренутку прогласи неприхватљивим било који предмет или да га избрише са свог списка у складу са Конвенцијом.

13. *Закључује* једногласно:

(а) да Србија исплати г. Шахдановићу, у року од три месеца од дана када предметна пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44, ст. 2 Конвенције, 4.000 евра (четири хиљаде евра) на име нематеријалне штете, плус порезе који могу бити наплаћени.

(б) да се након истека горе наведена три месеца до исплате, рачуна обична камата на горњи износ по стопи једнакој граничној активној каматној стопи Европске централне банке током периода доцње уз додатак три процентна поена;

14. *Закључује* са шест према један:

(а) да Словенија исплати г-ђи Алишић и г. Саџаку, у року од три месеца од дана када предметна пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44, ст. 2 Конвенције, 4.000 евра (четири хиљаде евра) на име нематеријалне штете, плус порезе који могу бити наплаћени;

(б) да се од истека горе наведена три месеца до исплате, рачуна обична камата на горњи износ по стопи једнакој граничној активној каматној стопи Европске централне банке током периода доцње плус три процентна поена;

15. *Одбија* једногласно преостали део захтева подносилаца за правично задовољење.

Сачињено на енглеском језику и у писаном облику 6. новембра 2012. године, у складу са правилом 77, ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Lawrence Early		Nicolas Bratza
Секретар		Председник

У складу са чланом 45, ст. 2. Конвенције и Правилем 74, ст. 2. Пословника Суда, појединачно мишљење судије Зупанчича дато је у прилогу овој пресуди.

N.B.
T.L.E.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈЕ ЗУПАНЧИЧА

Жалим што не могу да се приклоним већинској пресуди. Из бројних разлога, од којих сам само неке навео у овом издвојеном мишљењу, сматрам да ће се, пред Великим већем, највероватније показати да резултат ове пресуде коју је донело *ад хок* Веће није у складу са словом и духом Конвенције.

Уколико почнемо са Протоколом бр. 1, члан 1, став 1. уз Конвенцију, видимо да је његова сврха да заштити *bona fide* посед, легитимна очекивања, доказиве тврдње итд. Међутим, у овом случају ми, у крајњој анализи, штитимо спекулативан утицај и мане пирамидалне шеме државних размера комунистичког режима. Ову шему је осмислио, сада покојни, југословенски режим - који је тада био у страшној потреби за средствима у чврстој валути. Што је још важније и са моралне тачке гледишта, пошто ЉБ банка и Република Словенија нису биле те које су поставиле ову Понцијеву шему, дефинитивно они нису Медоф у овој причи!

У најгорем сценарију, у ком би ЉБ банка и имплицитно Република Словенија биле одговорне за, да просто кажемо, "крађу" новца улагача - и даље не би имало смисла надокнађивати улагаче са апсурдних 12% на почетни улог. Етички говорећи, овај удео захтева за надокнаду је била спекулација наивних, као и обично, улагача у поменуто комунистичку Понцијеву шему.

У банкарству и сличним ситуацијама у сукцесији, *територијално начело* које се примењује и спроводи за надокнаду дугова одређене државе, осликава добро познато економско размишљање да се новац добијен од улога улагача улаже, у смислу тзв. "књиговодственог новца", на самој *територији* на којој банка послује као дужник према улагачима те банке, а посебно као поверилац према бројним предузећима које је та иста банка истовремено финансирала путем зајмова. Већинска пресуда, да то кажемо другачије, крши територијално начело.

Територијално начело је става да повериоцима тј. штедишама банке треба надокнадити њихове улоге у региону, области или територији на којој су укупни комерцијални зајмови сачињени од њихових улога стварно и пружени различитим предузећима. Као што је наведено у често цитираном и првобитном чланку о југословенској сукцесији: "...територијално начело јасно служи као опште правило о државној сукцесији у вези са материјалном покретном имовином." (видети *Carsten Stahn, Agreement on Succession Issues of the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia*, 96 Am. J. Int'l L. 379 (2002)). Видећемо одмах зашто је ово логично и самим тим правично.

Морамо разумети да су све банке увек функционисале на овакав начин спекулативне процене својих будућих ризика, на основу чега се новац улагача

увећава на виртуелан начин пружањем зајмова много већих него што је почетни капитал иницијалног улога ("књиговодствени новац"). "Виртуелно" овде значи да је "књиговодствени новац" буквално позајмљен од будућности и самим тим је "виртуелни новац".

Тако су чврсте валуте које су уложене и претворене у "књиговодствени новац" пружене као зајам предузећима *на датој територији* или појединцу *на датој територији* који су били вољни и способни да га отплате и да плаћају нормалну каматну стопу на зајам који су узимали од банке. Наравно, камата која се плаћала можда никада неће бити висока 12%. Ово има за циљ да докаже да је поменута пирамидална шема - била управо то.

Овај добро познати начин банкарског пословања, међутим, треба гледати у светлу тада умируће Марковићеве владе и у светлу предстојећег финансијског и државног слома, чему је сама ова комунистичка Понцијева шема са чврстом валутом била јасан знак упозорења који су сви могли да виде и узму у обзир.

Такође је очигледно да ће сваки "напад на банку" одмах завршити стечајем те банке. Свака банка је у основи спекулативно одлагање као што важи и за сваку пирамидалну шему, Понцијеву шему итд. - осим што је у поштену банкарству круг исплате зајмова реалистичан. Тако је, нпр, Туђманов режим у Хрватској нагло затворио ЛББ банку на својој територији, што је значило, као што би значило за сваку банку, моменталну ликвидацију ЛББ банке. У таквој ситуацији, сви дугови свих улагача су одмах активни, док су зајмови и даље у дугорочном процесу отплате. Другим речима, затварање банке по налогу режима изазива моментално неизвршење обавеза банке - посебно према својим појединачним улагачима, повериоцима итд.

Територијално начело означава динамички поглед на банкарско пословање: вођено је идејом да је одлучујући аспект пословања банке њено пласирање сопствених зајмова на одређеној територији. Када се територија у питању тако сматра главним критеријумом за отплату, ово има сопствену оправдану логику која се не може разумети из прости перспективе приватног права члана 1, става 1. Протокола бр. 1.

У случају да је банка у немогућности да исплати своје улагаче, једино улагачи са те територије, без обзира на своје држављанство итд. ће бити покривени државном гаранцијом, из очигледног макроекономског разлога да је књиговодствени новац који је оригинално дошао из улога улагача у ствари био уложен и остао на територији у питању. Ту је имао стимулисану економску активност итд.

Према томе, има смисла, када је у питању дискусија о сукцесији, да државе следбенице такође покривају своје територије својим гаранцијама када

централни орган, у овом случају централна банка у Београду, није испунио своју функцију гаранта. Ако је то логика, лако је разумети да такође има смисла да шест држава следбеница осигура захтеве својих улагача, свака на својој територији.

Ово се у ствари и десило, бар у одређеној мери, тј. у смислу што је Хрватска великим делом исплатила улагаче ЉБ банке на својој територији. Неко можда постави питање да ли је Хрватска ово урадила из прости добре намере према својим грађанима, или је можда у овом потезу садржана макроекономска правда, коју је Хрватска при настајању у потпуности узела у обзир. Другим речима, ако није у питању логика територијалног начела на првом месту, зашто би Хрватска преузела део дуга ЉБ банке за све оне грађане који су желели да их исплати хрватска држава?

У сваком случају, логика територијалног начела је очигледна с обе стране овог случаја. Ми желимо да подсетимо на једноставну идеју да појединачна правда, као што је посматрана у Протоколу бр. 1, има потпуно одговарајућу допуну у Аристотеловој дистрибутивној правди уграђеној у територијално начело.

In pectore, ја сам многе године имао још једно питање јер постоји још једна травестија у овом случају: наиме, ово питање је, у присутном ривалистичком окружењу, потпуно погрешно схваћено. Спор је збркан јер ово није, као што би требало бити, међудржавни случај. Без грешке, атипично питање приватног права би се *умеђудржавним* ривалистичким околностима с правом развило у очекивано, природно и логичко међудржавно питање сукцесије. Ово би довело до далеко јасније перспективе о овом случају. Зашто ниједна од тужених држава није покренула, пред Европским судом за људска права, међудржавну парницу против Републике Словеније? Зашто се тужене државе крију иза појединачних жалби када све указује на чињеницу да су ово питања сукцесије? Мислим да је одговор јасан.

Још један од мојих главних приговора на већинску пресуду долази из актуелног састава тренутног *ad hoc* већа, у којем су четири члана тј. бар проста већина, из држава поверилаца, један од чланова је из државе дужника, док су ту само два члана панела која нису, у једном или другом смислу, националне судије у овом случају. Разумемо савршено добро уобичајену процедуралну логику Конвенције у смислу да национални судија земље у питању мора бити у свим случајевима члан панела да би помогао процену случаја. Међутим, у ситуацији где имамо седам држава следбеница које се баве нечим што је у суштини питање сукцесије, логика присуства националног судије у сваком појединачном случају резултираће таквим *ad hoc* саставом, као у предметном случају, где "представници" тужитеља имају јасну већину над утицајем "представника" туженог. Ово је апсурдно пошто је од самог почетка видљиво

да ће интереси тужитеља одредити резултат *ad hoc casu* већинске пресуде. На срећу, неприкосновена филозофија издвојеног мишљења коју има Конвенција ће овде спасити ствари бар у смислу што је јасно да случај мора бити разматран пред Великим већем. У Великом већу, састав уз присуство свих националних судија ће бити ублажен у групи од 17 судија, тј. интерес тужитеља ће вероватно имати мањи утицај. Желим да нагласим, да немам сумње у непристрасност својих колега, док имам у виду наравно да свесна непристрасност када је у питању размишљање о националним интересима има своје објективне границе. Међутим, и да није бројне надмоћи у *ad hoc casu* панелу као такве, тзв. "спољашности" учиниће очигледним да такав панел неће спољном свету изгледати објективан и непристрасан.

Годинама сам става, а и даље, да је питање у овом случају најбоље документовано у сада познатом извештају проф. Јургена (Поновно исплаћивање девизних улога у филијалама Љубљанске банке ван територије Словеније, 1977-1991, док. 10135 од 14. априла 2004. године, Извештај, Комитет за правна питања и људска права, Известилац: Г. Ерик Јүргенс, Холандија). Смисао извештаја, ст. 20. и 21, је следећи:

"Економски закључак мора бити да су почетни улози, 1991. године, у стварности престали да постоје. Улагачи су, привучени високим каматним стопама, преузели ризик депоновањем свог новца у банке у СФРЈ. Када је овај ризик препознат, поново су их уверили гаранцијом коју је дала Влада СФРЈ да ће улози бити исплаћени са оствареном каматом. Али ова гаранција је испарила у тренутку када се СФРЈ распала, осим ако и у тој мери државе следбенице буду вољне да преузму ову гаранцију. Ово је прописно и урађено, али свака држава следбеница урадило то на различит начин. Словенија... је преузела гаранцију за ФЕ штедњу депоновану у банкама на њеној територији, очекујући од других република да учине то исто."

Тренутак ове пресуде је посебно лош због преговора између Словеније и Хрватске који се сад бар крећу напред и воде их стручњаци банкари две земље које разумеју проблем. Пресуда ће бити погрешно протумачена као правоснажна и, како се ствари одвијају, и политички погрешно схваћена на обе стране.

Посебно, ако размотримо став 58. пресуде у коме Влада Словеније критикује Хрватску због одбијања да реши питање ММФ арбитраже из 1999. године, одбијања да дискутује о томе на састанцима Сталног заједничког одбора, због пристајања да настави БИС преговоре, наводно под притиском ЕУ, једино у 2010. години, због одбијања те понуде након затварања преговора о приступању ЕУ у 2011. години, и, на крају, зато што је загревачкој филијали Љубљанске банке Љубљана онемогућила редовно банкарско пословање и тиме

оствари додатна средства (видети став 58. већинске пресуде). На ове наводе словеначке Владе хрватска Влада није прописно одговорила, нити се њима бавила већинска пресуда. Неумитно следи да неваљалац у овој причи није Словенија, јер је Словенија најмање пет пута покушала да одлучно преговара о овом проблему сукцесије са Хрватском - али узалуд. Наравно, немогуће је знати да ли је овог пута, упркос свему, хрватска Влада озбиљна или не. Бар овај пут постоји нада да преговори могу стварно кренути напред, јер их, као што сам већ нагласио, сада воде два стручњака која разумеју проблем. Штавише, приступање Хрватске Европској унији је условљено успехом ових преговора. Подсећамо да је пресуда дошла у погрешном тренутку јер ће створити политички утисак о томе ко је сада у добитничкој позицији, упркос чињеници да случај можда иде пред Велико веће, и не мора више да показује добронамерност и конструктивни став у текућим преговорима.

У овом контексту, морамо скренути пажњу на суштину пресуде у случају *Ковачић*, који је био пред Великим већем због обичне техникалије и носи своју стварну поруку у сагласном мишљењу бившег судије, проф. Џорџа Реса (George Ressa), светски познатог специјалисте за међународно право, тј. Специјалисте у питању сукцесије. У случају *Ковачић*, пресуда не помиње ово питање, али проф. Рес је изнео поруку у свом сагласном мишљењу. Та порука је у основи иста као и она коју налазимо у Јургеновом извештају тј. да питање не може бити прописно решено пресудом између приватних странки и државе. Осим ако ово није међудржавни предмет, једино може бити решено преговорима у контексту будућег споразума о сукцесији.

1Koncept "društvene svojine", iako postoji i u drugim zemljama, bio je posebno veoma razvijen u SFRJ (videti Međad "Sudbina jugoslovenskog modela: Slučaj protiv pravne usaglašenosti", Američki glasnik o korporativnom pravu 52/1 (2004) str. 287 - 319).

2Zakon o deviznom poslovanju, "Službeni list SFRJ", br. 66/85, 13/86, 71/86, 2/87, 3/88, 59/88,85/89,27/90,82/90i22/91.

3Zakon o bankama i drugim finansijskim organizacijama, "Službeni list SFRJ", br. 10/89, 40/89,87/89,18/90,72/90i79/90.

4Zakon o sanaciji, stečaju i likvidaciji banaka i drugih finansijskih organizacija, "SlužbenilistSFRJ",br.84/89i63/90.

5Odluka o načinu izvršavanja obaveza Federacije po osnovu jemstva za devize na deviznim računima i deviznim štednim ulozima građana, građanskih pravnih lica i stranihfizičkihlica,"SlužbenilistSFRJ",broj27/90.

6Zakon o obligacionim odnosima, "Službeni list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89.

7Zakon o deviznom poslovanju, "Službeni list SFRJ", br. 15/77, 61/82, 77/82,

- 34/83, 70/83i71/84.
8Odluka o načinu na koji ovlašćene banke izvršavaju naloge za plaćanje domaćih fizičkih lica devizama sa njihovih deviznih računa i deviznih štednih uloga, "Službeni list SFRJ", br.28/91,34/91,64/91i9/92.
- 9Odluka o načinu vođenja deviznog računa i deviznog štednog uloga domaćeg i stranog fizičkog lica, "Službeni list SFRJ" br.6/91,30/91,36/91i25/92.
- 10Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanju i primenjivanju saveznih zakona koji se u Bosni i Hercegovini primenjuju kao republički zakon, "Službeni glasnik Republike Bosne i Hercegovine", broj 2/92.
- 11Primerak sudostavile vlasti Bosne i Hercegovine.
- 12Odluka o uslovima i načinu isplata dinara po osnovu definitivne prodaje devizne štednje domaćih fizičkih lica i korišćenju deviza sa deviznih računa i deviznih štednih uloga domaćih fizičkih lica za potrebe liječenja i plaćanja školarine u inostranstvu, "Službeni glasnik Republike Bosne i Hercegovine br. 4/93; Odluka o uslovima i načinu davanja kratkoročnih kredita bankama na osnovu definitivne prodaje deponovane devizne štednje građana i efektivno prodatih deviza od strane građana, "Službeni glasnik Republike Srpske br. 10/93 i 2/94; i Odluka o ciljevima i zadacima monetarno-kreditne politike u 1995, Službeni glasnik Republike Bosne i Hercegovine br. 11/95 i 19/95.
- 13Zakon o utvrđivanju i realizaciji potraživanja građana u postupku privatizacije, "Službene novine FBiH br. 27/97, 8/99, 45/00, 54/00, 32/01, 27/02, 57/03, 44/04, 79/07 i 65/09.
- 14Uredba o ostvarivanju potraživanja lica koja su imala deviznu štednju u bankama na teritoriji Federacije, a nisu imala prebivališta na teritoriji Federacije, "Službene novine FBiH br. 44/99.
- 15Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije, "Službene novine FBiH br. 66/04, 49/05, 35/06, 31/08, 32/09 i 65/09.
- 16Zakon o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 28/06, 76/06 i 72/07.
- 17 Zakon o postupku upisa pravnih lica u sudski registar, "Službene novine FBiH" br. 4/00, 49/00, 32/01, 19/03 i 50/03.
- 18Zakon o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske, "Službeni list Republike Hrvatske", broj 106/93.
- 19Pravilnik o utvrđivanju uvjeta i načina pod kojima građani mogu prenijeti svoju deviznu štednju s organizacijske jedinice banke čije je sjedište izvan Republike Hrvatske na banke u Republici Hrvatskoj, "Službeni list Republike Hrvatske", broj 19/94.
- 20Vlada Slovenije jedostavila kopiju (Aneksi br. 273-74).
- 21Odluka o uslovima i načinu davanja kratkoročnih kredita bankama na osnovu definitivne prodaje deponovane devizne štednje građana, "Službeni list Savezne Republike Jugoslavije" br. 42/93, 49/93, 71/93 i 77/93; Odluka o uslovima i načinu isplata dela devizne štednje građana koja je deponovana kod NBJ, "Službeni list" br.

42/94, 44/94 i 50/94; Odluka o uslovima i načinu isplate dela devizne štednje građana koja je deponovana kod NBJ, "Službeni list" br. 10/95, 52/95, 58/95, 20/96, 24/96 i 30/96; Odluka o privremenom obezbeđivanju i načinu i uslovima isplate sredstava ovlašćenim bankama na ime dinarske protivvrednosti dela devizne štednje deponovane kod NBJ isplaćene građanima za određene namene, "Službeni list" br. 41/96, 21/98 i 4/99.

22 Zakon o izmirenju obaveza po osnovu devizne štednje građana, "Službeni list Savezne Republike Jugoslavije" br. 59/98, 44/99 i 53/01.

23 Zakon o regulisanju javnog duga Savezne Republike Jugoslavije po osnovu devizne štednje građana, "Službeni list Savezne Republike Jugoslavije", broj 36/02

24 Zakon o deviznom poslovanju, "Službeni list Savezne Republike Jugoslavije", br. 12/95, 29/97, 44/99, 74/99 i 73/00.

25 Ustavni zakon za izvedbu Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS, "Uradni list Republike Slovenije" br. 1/91.

26 Zakon o poravnavanju obveznosti iz neizplaćanih deviznih vlog, "Uradni list Republike Slovenije" br. 7/93.

27 Zakon o ustavnem sodišču (uradno prečišćeno besedilo), "Uradni list Republike Slovenije" br. 64/07.

28 Primerak su dostavile vlasti Bosne i Hercegovine.

29 Ustavni zakon o dopolnitvah ustavnega zakona za izvedbu Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, "Uradni list Republike Slovenije", broj 45/94.

30 Zakon o dopolnitvah zakona o Skladu Republike Slovenije za sukcesijo, "Uradni list Republike Slovenije", broj 45/94.

31 Odluka je objavljena u Uradnom listu Republike Slovenije br. 105/09.

32 Zakon za prezeminje na deponirante devizni vlogovi na graganite od strana na Republika Makedonija, "Službeni list Republike Makedonije", broj 26/92; Zakon za garancija na Republika Makedonija za deponiranite devizni vlogovi na graganite i za obezbeduvanje na sredstva i način za isplata na deponiranite devizni vlogovi na graganite vo 1993 i 1994, "Službeni list", br. 31/93, 70/94, 65/95 i 71/96; i Zakon za načinom i posmakata na isplatuvanje na deponiranite devizni vlogovi na graganite no koji garant e Republika Makedonija, "Službeni list Republike Makedonije", br. 32/00, 108/00, 4/02 i 42/03.

33 SFRJ je 1983. godine potpisala taj Ugovor. Savezna republika Jugoslavije je 2001. godine podnela instrument kojim obaveštava o svojoj nameri da zadrži potpis koji je stavila SFRJ.

34 Komisiju je osnovala Evropska zajednica i njene države članice 1991. godine. Usvojila je petnaest mišljenja u vezi sa pravnim pitanjima koja proističu iz raspada SFRJ (videti Izveštaje o međunarodnom pravu 92 (1993), str. 162-208, i 96 (1994), str. 719-37).

35 Videti travaux préparatoires Sporazuma koji je dostavila Vlada Slovenije (Aneksi br. 265-70).

36 Primerak tog pisma dostavila je Vlada Hrvatske.

37 Primerak tog pisma dostavila je Vlada Hrvatske.